

ACC. N:R M.206

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Folkminnen
från
Bara härad *III* ..
Insamlade 1921 och 1922
av
Ingemar Ingers.

III. Smärre meddelanden.

Landskap: Skåne *Upptecknat av:* Fil. dr Ingemar Ingers
Härad: Bara *Adress:* Lund
Socken: *Berättat av:*
Uppteckningsår: 1921-22 *Född år* i

I. Visor och verser.Ungersvennen och de två flickorna.

Där gingo två flickor i rosen^{de}lund
de plockade rosorna röda
Den ena var rik, den andra
var fattig,
Den fattiga var så sorgsen och be-
drövad.

Den rika hon sade till den
fattiga så:
Varför är du så sorgsen min kära,
Haver du bortmistat din fader
eller mor,
Eller haver du förlorat din ära?

Nej jag har varken mistat
min fader eller mor
Eller har jag förlorat min ära.
Nej, jag sörjer mest för fager
ungersven,
Ty vi ha båda hållit så kära.

Ungersven han stod ej långt därifrån
Han hörde vad de flickorna
de talte.
Så bad han en bön till Gud
i himmelrik
Om han ville säga, vilken
han skulle taga.

Så hördes där en röst i samma stund:
"Den fattiga den skall du taga
Ty hon har sina rikedomar hos
Gud i himmelen
De bliven I värdiga båda."

Ungersven han träd^de av
busken fram
Och räckte den fattiga handen
Se här är min hand, min ära
och min tro
Och därtill mitt redeliga hjärta".

Uppteckningen av visan är meddelad mig 1921 av fröken
Bertha

Bengta Johansson, Kabbarp 2, Tottarps socken (f.1865). Hon hade hört den av sin mor, Hanna Jöns Johansson, född 1836 i Lomma socken, död 1919 i Kabbarp.

Fragment.

Av en annan visa, som Mor Jöns Johan sjöng kan Bengta Johansson erinra sig första versen:

Där stodo två flickor och planterade kål.
De tänkte så mycket på giftare mål.

Bordsvers.

(Burlövs socken).

Tacka Gud for mad å mätte
(Mest for syppen, som ja ingen fick)
Skéen före, å fadad bagette
Hadde ja mer fåd
Så va där mer i mej gåd
Men etter ja ente mer fick
Så va där ente mer i mej gick.

Anm. Ovanstående vers finnes utbredd över hela Skåne.

Barnrim.

5

De flesta hörde jag i min egen barndom. Rimmen meddelas i alfabetisk ordning.

Adam å Eva
Slos me itt par sleva
Adam to slöven
slo Eva i röven.

//////

Du å ja å vi två
segla i en träsko
Når vi kom te Kypenhamn
Då va träskon foll å vann
Når vi kom te Rom
Då va träskon tom.

(Sjunges till Kreutzerpolkans melodi.)

E de du?
Ja de e de.
Kommer du nu?
Ja de gör ja.
Vill du ha mej?

6

Ja de vill ja
för du e så snäller.

Fatti man
gick på strann
tiggde sina bida fram.
Fick han nåd,
så tacka han,
å fick han ente nåd,
så sa han de va skam.

(Användes vid räkning till "lega gömme".)

Hadde ja, hadde ja,
kängor å galoscher
Skolle ja, skolle ja,
allri gå me tofflor.

Har du ont i maven
Så gå ti Pär i haven
Å sätt di po en sten
å gnava po itt ben,
så bler du bra i maven.

Hår bor vivan 1) ?

1) vipan.

Höjt oppe i pivan.

Va skyttor²⁾ hon där?

2) sköter.

Varpor ägg.

Hår många?

Vicka ska ja ha,

di söde eller di sure?

Kise, kise Måns

Hår va du i jåns?

Ja va borte i backen

Slo min far i nacken

me en kylla,

så han rylla

me itt brö,

så han dö.

Kise, kise Måns,

Hår va du i jåns?

Ja va ti Pär Måns.

Va gjore du där?

Ja tvätfa klär.

Va fick du for de?

En fläskasvär.

O, Susanna!

Vill du gifta dej me mej!

Då så köver ja en spegesill,

å delar den me dej.

Sidder ente kjarringen po gäred?

Å skiner ente solen po himmelen blå.

Va ska vi lega?

Ta katta-rompan å stega.

Viter häst

sto' på stall

(Räknerim.)

Verserdåmangissarnötter("gjättarnyddor")

omjulen.

(A. håller nötterna i handen och frågar. B. svarar.)

A. Min so luntar i skogen.

B. Min springor etter.

A. Hår många grisa har hon me si?

B. (uppgiver det antal nötter som han gissar).

A. Nu e de jul.

B. Då kommor ja ti dej.

A. Här många gånga?

A. _____
Nyddor i hænne.¹⁾

B. Alla mina

A. Här många?

A. _____
Odda ellor jämt?

B. Alla mina.

A. Här många?

1) Detta uttryck är märkligt därigenom att där förekommer det arkaistiska uttrycket "i hænne". "Hænne" är en gammal annars obruklig dativform av ordet "hân" eller "hann" (hand).

II. Ordspråk och talesätt m.m.Ordspråk ("ortöj") och talesätt.

A, de e lia ljust om en time. (Svar på uppmaning att skynda sig).
All mad e go, å allt arbéje e rålet.

Böj vidjan men hon e grön.

De skolle du sloppet
å frågad (=Angår dig inte.)

Den klockan går for skräddaren å skomagaren. (om en klocka
som aldrig går rätt).

Di trode ente, ad mannen va galen, förän han åd å sjong.

Där e grönt blo i färsinga. (Färsing = invånare i Färs härad).

E du fydd i Fjyntarp?
("Fjyntarp är ett ortnamn som är bildat till adj. "fjynti" =
fjantig, tokig.)

E han ente så himmelshöj
Så va han som tes mer
rompe-dröj. (desto mera rumpedryg; om en kort och under-
sättsig människa)

En gång så skynga ja
mej å då falt ja. (Svar på uppmaning att skynda sig.)

Färsinga, färsinga, tröjan svårt. (Svårt = svart).

Han e ude å betaler en jyng. (Om en som är "på huset" Jyng =
göing. Göingarna voro ganska
ringaktade.)

Lörda kommor titt å tätt,
men sönda kommor aldri.

Når arja katta får reved sking
så går di himm.

Når di farjar valmal i Kövenham, så kan di sko hästa i Skåne.
(D.v.s. när det var mycket mörkt över sjön, så kunde man vänta
sträng vinter. Uttrycket begagnades av snickaren Jöns Johansson
i Kabbarp, f. 1826 död 1910. Han var född i Svarte Hjärup av
Uppåkra socken, beläget ganska nära sundet.)

Nu brännor ni nesan å
dan. (Nu bränner ni näsan av dagen; sades till dem som
tände för tidigt om kvällarna.)

Nu har du lämt trivsebiden. ("Nu har du lämnat trivsbiten"
d.v.s. den siste biten på tallriken, som förorsakade
vantrevnad, om den lämnades.)

16 b.

Nu kan vi vänta ad de
bler böst, for de molnar
i Hylie-krågen

eller

Nu kan vi vänta po räjn,
for de molnar i Hylie-krågen.

(Nu kan vi vänta att det blir oväder, för det mulnar i
Hylliekroken". Från Hyllie-kroken i Oxie härad anses
ovädersmolnen komma.)

Ongdomen rasar sa'
kjarringen når hon hoppa
övor boss-stråed. (Halmstrået.)

Sjång ente så tilia po
marenen, for då kommor
du te å gräda ingan kväll.

Skräpporna vöjsor höjt.
("Skräpporna växa högt", om skrytsamma människor.
Skräppor är annars namnet på ett storbladigt ogräs.
(Lappa.)

Spotta i növen å ta

frist i!

("Spotta i näven och tag friskt i!")

Vi har frit ljusa-sitt om dan.

(Ljusa-sitt = belysning.)

18

Situationsuttryck.

19

Folkliga svordomar.

A i drån.

A i honda.

A lappri.

Bevars!

Fy for en hong.

Fy for Sören.

Halle da!

Harre Je!

Ij, bevare mi väll.

Ij, de va drånan.

Jagu (Endast obetonat: Ja har jagu allri sitt han.)

Ja gänn.

Ja min liv.

Ja min sjant.

Ja min sju.

Jo, ja menar ded!

Jäkla abor!

Jysses Karna.

Jysses kåss.

Kåss bevare mi väll!

Kåss i Je!

Kåss i Jysse namn.

Kåss Karna! (Förvåning.)

Nä for honda.

Nä Gu.

Nä Gänn.

Nä min liv.

Nä min sjant.

Nä min sju.

Nä ente for allt smör i Smålan.

Några skällsord

och förklenande benämningar.

Bobbe

Dövel. A din dövel!

Höre: A, din höre du e!

Din gamle höre! (Ordet betecknar fordom en krea-
tursvaktare, men användes nu
endast som skällsord.)

Kitta grå (Till kvinnor som ha namnet Kjersti.)

Kältring

Manna-honda

Mostor Mellgomp (till småflickor)

Möj-hong el. mög-hong.

Pågabid

Pågablära

Raga: A, din rälia raga!

Skit-so

Skramla (pratsamt fruntimmer)

Skrå : Ja de e itt kynnt skrå (En beskedlig stackare.)

Skompenskod: Här går ja som itt skompenskod. (När nå-
gon känner sig tillbakasatt.)

Sladdor-Mätta.

Slynta (Slarvig flicka).

Snäll-post (fruntimmer som gärna hör och utsprider ny-
heter och förtal).

Tösabid

Tösastänta.

"Vedernamn".

"Vedernamn" givas antingen för att kunna skilja åt
personer med samma namn, eller också på grund av nå-
gon framträdande egenskap. Här följa några exempel.

I Åkarp, Burlövs socken, bodde under 1800-talet två
åboar med namnet Nils Nilsson, nämligen Nils Nilsson å
n:r 3 (1814-1876) och Nils Nilsson å n:r 7 (1818-1891).
De kallades "Nore Nels Nelsen" och "Söndre Nels Nelsen".
Den sistnämnde har jag ^{även} hört benämnas "Sönnorfar" (Sö-
derfar). Nils Nilsson å n:r 3 hade en son med samma

namn, som är född 1847 och ännu i livet. Han kallas fortfarande "Nore Nels Nelsen" ehuru ingen motsvarande "Söndre Nels Nelsen" numera finnes.

Anders Åkesson å Kabbarp n:r 5 i Tottarps socken (1823-1901) hade en son och en svärson med namnet Per. Den förre, som hade övertagit fädernegården kallade han "Pär där himma", och svärsonen, som hade en gård i Hjärup, "Pär i Hjärup". "Pär där himma" blev snart förvrängt till eller uppfattat som "Pär i himmelen" och detta vedernamn fick Per Andersson som var född 1846 behålla till sin död 1922. Han hade sålt sin gård några år förut till en Lars Andersson som nu kallas "Lars po joren".

Begravningsgillet efter Per Andersson hölls i hans gamla gård, och då fick man höra folk säga: "I da e där begravning ettor Pär i himmelen hos Lars po joren".

I Sunnanå, Burlövs socken, bodde en man som kallade sina döttrar "Höjnacka" och "Rötoppa", tydligen efter deras utseende.

Lars Persson i Lilla Mölleberga, ett mycket omtalat original, som levde i förra århundradet, kallade sina ^{tre} barn således: "Karbissa", "Slättnacka" och "min son Drynt".

Ett vedernamn kan också uppkomma av en tillfällighet. På 1880-talet hade en gosse i en skola i Burlövs socken tagit sig för att stoppa halm i byxorna, för att lärarinnans käpp icke skulle taga så hårt när han fick "pryl". Lärarinnan upptäckte detta och plågade sedan kalla på honom således: "Kom hid, Hans boss-i-röv". (Boss = löshalm)

Benämningar

på folk från andra härader

och landskap.

Efter häraderna benämnas: Färsing, Jyng (Göing) och Torning. Om göingarna användes också uttrycket skobó (skog-bo), vilket f.ö. kan beteckna en person från norra och mellersta Skåne i allmänhet. (Skoböjden = Skogsbygden.)

Vänd!

Landskap: Skåne Upptecknat av: Fil.dr Ingemar Ingers
Härad: Bara Adress: Lund
Socken: Berättat av:
Uppteckningsår: 1921-22 Född år i

Efter väderstrecken benämnas: Sönnertänning, som betecknar invånarna i Oxie, Skytts och Vemmenhögs härader, och Östertänning som avser folket på Ystadstrakten och i Öst-Skåne.

"Sönnner-léen" och "Österléen" beteckna resp. sydvästra och sydöstra Skåne.

Benämningarna "Halling" (Hallänning), Smälänning och "Vesjytte" finnas också hos de gamla, men en person från norra och mellersta Sverige kallas vanligen "Opplänning" och hans uttal "Opplänska". Sverige norr om Skåne kallas "oppad lanned" (uppåt landet.)

Slutligen bör anmärkas, att "Stockholm" dels betecknar en huvudstadsbo, dels är namn på den i trädgårdarna odlade krasseväxten.

Talesätt om försingar och göingar äro anförda å sid. 13 och 14.

Gåtor.

Kan I vidda va de e, som går bodde natt å da, å allri hingor
fars beränne? En klocka.

Rong som solen,
svårt som joren? Ett pannejärn.

Va e de som går te vanns å lämnor buen himma? (Och lämnar
búken hemma). Pudevåred. (Dynvaret).

III. Sägner.Bara kyrka.

Bare kjårka e mied, mied gammal. Den hiddor Helia jomfru Maria.
Den liggjor höjt oppe po en backe, så den har begåd si i synda-
floden.

Bara -

Ovanstående är ett exempel på frånvaron av kronologi.
Begå si = skonas, bliva räddad.

Blacka - sten.

31

Blacka-sten, så hiddor en stor sten, som ligger i skäled
mellom Kastorp å Hjärop - ja där e ässe itt ställe i Hjärop di
kallar Blacka-ställed. Den stenen kan luta nybågad brö. Den
stenen har gjort, ad Longa domkjårka allri ble färi. De va där
en som hidde Finge hadde säjt; han slänjde den did i sitt flätte-
bån. Där va fem markaskäl möttes i den stenen.

Lomma s:m. Elna Jönsson. Vinstorp.f.1848.

Stenen som är ovanligt stor efter slättens förhållanden, ligger i pillevallen, som utgör skäl mellan byarna Karstorp (Lomma socken) och Hjärup (Uppåkra socken).

Sången bode ha inkommit till Hyby på grund av försvelling med Hyby på Island.

"Generalerna på Hyby".

32

Där bode två fröknor po Klågorps går, å di va forlövade me två generalor, som bode po Hyby. Men så ble di kje å 'ed å ville ble fri for dom. Å så kom di överens om å morda dom ve otesången i Hyby kjårka. Den ena systoren morda sin fästeman oppe ve altared. Men då ble den andre fästemannen räddor å så schappa han. Men når han kom ud i vapenhused, så ble han osse mordad, for där sto hans fästemo po lur bag daren.

I Mosshédlinge by där lå nån gåra, som hörde ti Klågorp. Men di ble skängta te Longa domkjårka te forsoning for brotten.

33

Hyby.

8888888888

En utförligare uppteckning av denna sägen har tidigare gjorts av Eva Vigström. (Tryckt i bd VIII av Svenska Landsmål, som innehåller hennes samlade uppteckningar.)

I Højby i Odsherred på Sjælland berättas också denna sägen med alldeles samma omständigheter som i Hyby i Skåne. (Egendomligt nog äro namnen Højby och Hyby identiska. Det skånska Hyby har fordom skrivits Højby).

Likheten framgår ännu mera vid en jämförelse med Eva Vigströms mera detaljerade uppteckning. Min uppteckning, som är av betydligt senare datum (sägningen berättades mig okt. 1920 av snickaren Nils Hansson från Klågerup, Hyby socken, som jag träffade av en tillfällighet), är mera kortfattad. Den har dock medtagits här för att påvisa sägnens förekomst jämväl i Højby på Sjælland.

I Højby omtalas, att gården, där de adliga jungfrurna bodde, hette Burö. Burö är också det forna namnet på Klågerup.

Højby kyrka var bannlyst i sju år efter mordet; detsamma var fallet med Hyby kyrka, enligt Eva Vigström. Likaledes omtalas på bägge ställena, att händelsen sedermera blev framställd i en målning på korväggen. I Højby på Sjælland skall denna ha varit synlig ännu på 1700-talet, och i det skånska Hyby, skall den efter att ha varit överstruken, ånyo blivit

synlig efter gamla kyrkans brand 1876.

I här föreliggande uppteckning tillkommer en uppgift, som saknas hos Eva Vigström, nämligen att fröknarna på ~~de~~ Klågerup, för att få brottet försonat, skänkte några gårdar i Mossheddinge till Lunds domkyrka.

Slutligen bör anmärkas, att benämningen "generaler" troligen har tillkommit under nyare tid. Den danska versionen har ordet riddare. (Uppgifterna från Højby på Själland har jag dels ifrån en vistelse på platsen i sept. 1919 dels från Traps beskrivning över Danmark.)

36

3 "Provsternes beskrivelse over Skåne" av år 1624, som tillkom på föranstaltande av den köpenhamnske lärde Ole Vorm, har prästen i Hyby lämnat flera lokalhistoriska upplysningar om sin socken (i motsats till de flesta sockenbeskrivningarna från Bara härad, som inskränka sig till ett uppräknande av byar och gårdar). Här finner man denna uppgift: *

/Anm. av I-s. Säggen torde ha inkommit till Hyby i Skåne genom någon präst som lärt känna säggen från Højby på Seland./

37

×

"I Vinningetorp skall ha varit en riddare, vid namn herr Truls, varom inbyggarna ha en visa, vars döttrar skall av rövare vara våldtagna, då de ville gå till Bara kyrka".

38

Hr. Holger på Heckeberga.

Han hidde Holger Dansk, å han lo sko hästen i söll-sko, å de ble kongen galen for. Så va han inge i Kypenhamn å kongen lo halshogga han. Å di bant hoeded po han me rimmor å satte han po hästen. Så kom di himm me han. Så går fruen ud po gåren å sior: "Entan är min man syppen ellor såwor han". Så skolle di te å se ettor, å då va hoeded å.

Så ble hon så ke å ed, så hon befallde kosken å spänna fårr å di körde ud i sjöen å sänjte si.

Å vidd harren, di tårr ente bo po slotted, for där spöjar så farlet. Di bor ude po Skåwgår.

39

Lyngby.

Om denna händelse, som inträffade på 1520-talet, har där fordom funnits en visa (tryckt i "Teckningar och toner ur Skånska allmogens liv, utg. av Skånska landsmålsföreningen,

Lund 1889, sid. 68-71 med bifogad historisk utredning).

Visan är nu bortglömd, men sägnen är ännu känd i Lyngby och Genarp. Ovanstående berättelse är efter mor Nils Nils i Kyrkebyhusen, född 1848 i Lyngby socken.

Om Karstörpa-högarna.

40

(Trenne ättehögar å Karstörps ägor, Lomma socken, nära gränsen till Åkarp i Burlövs socken. Högarna äro numera belägna inom Svanetorps gårds park. Svanetorps gård bildades på 1870-talet av några mindre hemman i Karstorp.)

Där bode en skomagare i Kastorp å han kom gåenes ifrå Ågarp en kväll. Å när han kom te den mittorste å Kastorpahøjarna, så konne han ente komma fram. Där va så mied me svin. Di sprant om benen po han. Han gick där å potta (knuffade) me svin hela natten.

Där bode en man som hidde Lars Bäjntsen. Di hadde injbillad han ad där skolle va nåd i en å højana. Å han hadde en toltre kara, som sto å grava å hogg en hel vicka, å di konne ente få tre alna jyft, så di måtte begi ed.

41

Mor Marna Eriksson, f. 1842. Sunnanå, Burlövs s:n.

Ja tyckes liksom ad di prata om ad där va nåd så där ve juletid. De mings ja som liden påg. Ja va där oppe me en ryktare, å han sa di dansa där å där va ljus. Å ja va rädd å sa: "La voss gå himm ingan kväll".

Anders Persson, Åkarp, f.1859.

Om Kyllinga-hönan.

42

(En stendös å en backe öster om Mölleberga kyrka, som enligt sägnen ett troll lagt i sitt strumpeband och kastat mot kyrkan.) /Förut omtalat i Lars Perssons berättelse./

Di snacka om, ad där va en hynna gick å skrocka. Di skolle byggja te Bäjnt Nels i Möllebarja. Å så to di sten där ifrå Kyllinga-hynnan. Men värinda maren så va de nårrfalled där di böjde. De talte di om, når ja tjente ude i Skammarp.

Bara.

Lomma gamla kyrka.

43

Ja nu e de länge sin ad di välte vår gamla ~~kj~~ärka, men hon hadde ståd ingan syndafloden. De sa di.

Elna Jönsson f.1848. Vinstorp. Lomma s:n. (Lomma gamla kyrka revs 1871.)

Mångla-sten.

Där va troll å slo en sten imod Hyby Kjårka. Den ligger ve Hesslebarja å hiddor Mångla-sten. Den påstår di, ad di hadde kastad ifrå Romeliklint imod kjårkan.

Vaktm. Nils Larsson, Hvilan, f. i Lyngby 1874.

Romeleklint.

De va i Jyddelöv där va en konjörelse skolle lesas opp i kjårkan nyårsdå. Där va en man bode i itt hus, å om ente konjörelsen ble lest opp nyårsdå, så fick han ente bo där länjor. Å den kom ente, å han måtte opp te Stockholm å hänta den.

Å den ble ente färi förän nyårsaftan. Å han trode ad de va forlorad for han. Å han gick där po gadorna i Stockholm. Så träffte han en man där, å han frågte han om han ville ria me han, så konne di få sällskáp himm.

Å de bar åsta. Så kom di te Long, å där snobbla hästen övor Longa domkjårketorn. Så kom di te Jyddelöv å han ba ajö me han, å sa, ad han skolle gästa i Romeliklint po natten.

Han hadde säjt ti han, ongor tiden di re, ad "nu siddor din kvinga å dina glytta å edor gröd där himma".

Å konjörelsen ble lest opp i Kjårkan nyårsdå. Å når han sa ed for prästen, hoden han va kommen himm, så hadde han säjt ad "den gången va den onde go". Nils Larsson.

Samma historia har jag hört i Tottarps socken om "Burlöv möllare". Se även sägnerna om Romeleklint i "Teckningar och toner ur Sk. allmogens liv" (Lund 1889 sid. 25.)

Silketången.

47

(En jord som tillhör Kyrkeby prästgård.)

Där va en fru som bode po Silketången, hon hadde en går där.

Så en da kommor hon te prästgåren å sa där hadde skidd en sådan stor olyckja. Där va en hynna som hadde varpt itt vinjel-ägg /Ägg utan skal, ansågs olycksbådande./ Å når hon kom himm, så va gåren sjonken. Å där ble itt kjarr-holl där gåren hadde liggjed, så har di säjd.

Så me desamma skängte hon Silketången te prästgåren. Där lå en flador sten po kjärkegolled å de skolle va övor hinge.

Fru Boel Jöns Hansson, Kyrkeby, f. 1844.

Såsom ett bidrag till tolkningen av det egendomliga namnet "Silketången", bör nämnas, att namnets senare led kan vara identisk med det danska ordet "tange" = utsjutande udde, landtunga. Silketången är nämligen belägen inom en bukt av Sege-ån.

IV. Folktro.

50

Spökhistorier m.m.

/Meddelandena upptagas i alfabetisk ordning./

Bäckahästen.

Bäckahästen han va vid. Vi så han allri, men ja kommor ihu
så rädda vi va for han.

Elna Jönsson, f. 1848. Vinstorp, Lomma s:n.

Såsom ett bidrag till tolkningen av det egendomliga namnet "Silketången", bör nämnas, att namnets senare led kan vara identisk med det danska ordet "tange" = utsjutande udde, landtunga. Silketången är nämligen belägen inom en bukt av Sege-ån.

IV. Folktro.

50

Spökhistorier m.m.

/Meddelandena upptagas i alfabetisk ordning./

Bäckahästen.

Bäckahästen han va vid. Vi så han allri, men ja kommor ihu så rädda vi va for han.

Elna Jönsson, f. 1848. Vinstorp, Lomma s:n.

Elva-vagnen.

Elva-vagnen, som jag hörde omtalas i min barndom, skulle komma på stora landsvägen genom Åkarp och Kabbarp varje natt kl. 11. Där sutto spöken i benrangels skepnad, som fingo åka där till straff för något som de gjort.

Bengta Jöns Johans' som bor i ett hus å Kabbarp n:r 2, invid vägen, har omtalat, att då de förr i tiden hade besök av grannar, som stannade där länge på kvällen, så väntade de att gå till dess de trodde "Elvavagnen" hade kommit förbi. "Ja tårs ente gå himm nu", for då kommor Elvavöjnen".

Försiktighetsmått.

Bengta Jöns Johans (f. 1865) omtalar:

"De ska du ente gjärta, for de e ente bra", sa di så titt för. Di hålt så väl reda po, vicked som ente va bra. Å så skolle di gi akt po månen, om den sto i ny ellor nedan.

Man bör t.ex. undvika att hålla en tom vagga i rörelse, liksom att blåsa upp en påse och sedan smälla den itu. Det är inte bra. (Egen anm.)

Hicka.

Når man har hicka, så e där nån som tänkor po en. Tottarp.

Jormålare. (Lantmätare)

Mor Nils Svens, Kabbarp 1, Tottarps s:n (f. i Kyrkheddinge 1855), har omtalat följande:

Men hännad ve Heddinge, där ja e fydd, där så ja så titt som di la me ljus å länkja å målte joren. Å de va så rälet å se. De va imellom Tröllstorp å Albärta västrevång, å där sprant di så mied så. De skolle ente va gjort rekted, å därför så lu di i skäled. 23/6 1922.

Räv skjutes.

54

Når man har skoded en räv, så vännor han si om å går nånna fjed imod den som har skoded han, fören han faller.

Tottarp. (Dec. 1920)

Spökhistorier,
från Kabbarp n:r 1.

55

F.d. spinnaren Jöns Nilsson, Kyrkoby, som är född i Kabbarp

1840 + 1927, berättar följande från sin fädernegård, en egen-
dom på 60 tnlä, där det finns många kärr.

Nårr-ad ve kjarren va där nåd som råfte. Ola! sa de. Så va
där en möllare som hidde Ola, han trode di råfte po hann.

Nåd va där, for krumannen å ja vi gick där å skod ännor om
kvällana. Å vi sad väl itt par famnafrå kjarred. Så kom där
itt djur tvärt imellom voss å tvärt övor vanned, de plaskte
så dant i vanned. De va mårrt, vi konne ente se vidare va de va
for nåd.

Så va de ente slut me de. Så når vi kom himm, ve den synnre
trägåren, så ryste de i päreträed så förfärdelet. Vi kröv opp
po stentäpped å skolle se om där va tjyva; men där va ente nåd.
De va fyst ve kjarred vi hörde ed, de va liasom de forfyllde
voss den kvällen.

Fru Boel Jöns Hansson, Kyrkoby, syster till Jöns Nilsson,
omtalar också de mystiska ljuden som möllaren Ola hörde neri-
från kärren och tillägger:

Men en gång han va ude å säjla å /säjla å = segla av, avtaga
segeln/ möllan, så sto där itt ljus opp ad han å ljuste han,
man han säjla å.

Ellas vidd ja ente nåd i mitt himm, mer än far skolle byggja en hynsa-hodda en gång, å den skolle va å brädor. Di hadde ställd alla brädorna te torres opp ad taged ve den ystra länjan.

Å når vi hadde liggjed itt lided gråne, så lo de som alla brädorna rylla. Så kalla mor po far me doktia tag: Nels! Nels! - "De ska du ente bry di om", sa far.

De lo som alla brädorna rylla, men di sto po sin plass om marenen.

Anm. Detta skedde på 1850-talet, då Nils Larsson (1811-1858) hade Kabbarp n:r 1. Han lät helt bygga om gården, som sedan ägdes av hans äldste son, Nils Nilsson vilken 1915 sålde den samma. Den omtalade möllan (sid. 55, 56) byggdes också av Nils Larsson. Nordväst om gården planterade han en park, den s.k. Firrelyckan (Furu-lyckan), om vilken jag har hört skolbarnen säga att "i den parken e där spöge". Vid inkörseln till gården ligger en liten byggnad, kallad "maltan" (där fordom malt bereddades) dät det också har spökat.

Det är alltså många spökerier som ha försiggått å Kabbarpsgården. (Gården är icke belägen i själva Kabbarps by. Den erhöill sitt nuvarande läge vid "utbrytningen" år 1814.)

Vagnmakaren August P:son Theorin (f.1859), som bor mitt emot gården, har omtalat följande om ett av Nils Larssons byggnadsföretag:

Når Nels Larsen han böjde lo-länjan, så to di fyllninj te länjan ifrå backana ude i marken. Men di fickj injen ro om nättorna, där va såddent leverne, så di ble tvongna å köra den joren ud i marken igen.

Tirupa-käringen.

60

Den mycket omtalade Tirupa-käringen sades hålla till i utkanterna av Tirup (by i Tottarps s:n) och på angränsande byars marker. (Se vidare Lars Perssons, H.Almgrens, m.fl. berättelser)

Tirupa-käringen ~~skallade~~ ställde till mycken förtret. Hon "vände synen" på folk, förvillade dem o.s.v. Hon var så lång så hon fick bocka sig ner om hon ville titta på folk. Även i Åkarp, beläget $\frac{1}{2}$ mil från Tirup, var hon omtalad i mitten av 1800-talet, enligt uppgift av mor Måns Ols, en av Åkarps äldsta invånare:

"Tyropa-kjarringen, den har en väll hörd talas om, a jo! Når di va ude å körde, så kom di po galna väja. Å när di kom himm, Så frågte di dom vaforr di hadde vad borte så länge. Å

61

då svara di, ad di hadde vad for Tyropa-kjarringen".

Varulvarna i Arlöv.

En knappt 40-årig arbetarhustru i Kabbarps Norrevång tror ännu på varulvar. Sedan hon omtalat den gamla kända historien om varulven och hans hustru på höstarbetet - som icke här behöver upprepas då jag har tre uppteckningar därav på andra ställen - så fick jag höra följande ifrån Arlöv, där hon är barnfödd.

De va den gamle fjärdingsmannen därude, han hidde Annors Nelsen. Di snacka om, ad han va vårúl. Å sant va de åsse; han va så forréven om hännorna. Ja har vad fårr han flere gånga. Om kvällana så gå han i en holla ve gamla skolan. Där har ja både hörd å sitt han. Han pev så rälet. Ja mings så räddor ja va når ja skolle där forbi.

Så va där Jören höre,/Höre= kreatursvaktare./,där ude po Arlövs hed. Han va åsse vårúl. Där va en tös som va i omständighetor, å hon hadde vad po dass en kväll. Å når hon kom ud däri-frå, så va där en hong som bed na i kjolana.

Å dan darpó så hitte di hos hann lasana å hinges kjola.

då svara di, ad di hadde vad for Tyropa-kjarringen".

Varulvarna i Arlöv.

En knappt 40-årig arbetarhustru i Kabbarps Norrevång tror ännu på varulvar. Sedan hon omtalat den gamla kända historien om varulven och hans hustru på höstarbetet - som icke här behöver upprepas då jag har tre uppteckningar därav på andra ställen - så fick jag höra följande ifrån Arlöv, där hon är barnfödd.

De va den gamle fjärdingsmannen därude, han hidde Annors Nelsen. Di snacka om, ad han va vårul. Å sant va de åsse; han va så forréven om hännorna. Ja har vad fårr han flere gånga. Om kvällana så gå han i en holla ve gamla skolan. Där har ja både hörd å sitt han. Han pev så rålet. Ja mings så räddor ja va når ja skolle där forbi.

Så va där Jören höre, /Höre= kreatursvaktare./, där ude po Arlövs hed. Han va åsse vårul. Där va en tös som va i omständigheter, å hon hadde vad po dass en kväll. Å når hon kom ud däri-frå, så va där en hong som bed na i kjolana.

Å dan darpó så hitte di hos hann lasana å hinges kjola.

Anm. F.d. fjärdingsmannen Anders Nilsson i Arlöv, död den 30 april 1922 i en ålder av 89 år och 7 månader, var en av de siste i vår tid levande som sades vara varulv.

Emellertid lär där finnas en i Burlöv och en lantbrukare där plägar varna fruntimren för honom.

V. Kulturskildringar.

64

Hoveriet vid Heckeberga,
sådant det ännu förekom på 1890-talet.

Berättat av vaktmästare Nils Larsson, Hvilan f. i Lyngby 1874.

Hobönnerna di gjore dasvärke po Hickebarja goss. Di kalla dom ettor ställen där di bode. /Se sid. 66/ Så skolle di fram te Ginnarps kjärka om sändorna, å där sto lafoden å räckna opp dom ettor gudstjensten. Han hadde en hel læxa, men ja kommer ente ihu allt:

Potten å Knavren

Ska gå fr^am te gåren å ha me si

borr å navre

Krister Skromma

65

Ska åsse komma

Annors Damm

Ska åsse fram

- - - - -

Då gjore di vissa fruentimmors-da å vissa karra-da. Å di skolle va ve gåren når solen gick opp å fickj ente sluta förän solen gickj nårr. Där va många som hadde en hel mil å gå himm, så di bryde si ente om å lägga si, di fick bara tid å sätta si nårr. Men himm måtte di jo ändå, for å hänta mad.

A många som hadde lant å gå, di ble där iblann for natten, di såv po hjällen, å hadde mad me si for en toltre da.

Iblann ble di kallade opp te baronen for å få pryl. Men där va en 66 en som sa: "Ja gar allri imod pryl" å han gick allti me en tjyva p po si.

Vänd!

Namn på några torp under Heckeberga, efter vilka deras innehavare benämndes:

Kocka-hused; Kocken, Kockapågana

Lie-hused; Liehusaren, Liehuspågarna.

Pottenborr; Potten.

Knavringahused; Knavran.

Skromhused; Christen Skromma. Damstorp; Annors Damm.

Landskap: Skåne

Upptecknat av: Fil. dr Ingemar Ingers

Härad: Bara

Adress: Lund

Socken:

Berättat av:

Uppteckningsår: 1921-22

Född år i

Å di som ente rätta si ettor baronen, di ble gossforvista.
Ja de va itt rälet ställe å va po.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Åldermans-institutionen.

Jöns Andersson i Åkarp, Burlövs s:n, f. 1857, åbo i Åkarp n:r 8 1882-1922, har lämnat följande meddelande om åldermansinstitutionen, som upphörde på 1880-talet.

Där ble vald åldorman värt år här i byen. De va fastelanns-månda ad di skifta, å då hålt di åldorsmansgille. De hålt di hos hann, som hadde vad åldorman de sista åred. Å så skolle di fylja den nye åldormannen himm, de vara i två da. Di hålt nock en trellefira åldormansgille ettor de ja hadde tad imod stället här, å de e fårti år sin nu. Men sin har här ente vad nåd åldormansgille.

Anm. Åldermansinstitutionen finnes ännu kvar i många skånska byar, även i trakter med ganska moderniserad kultur, såsom i Knästorp vid Lund och i Lockarp $\frac{1}{2}$ mil söder om Malmö. I allmänhet existerar den huvudsakligen såsom en form för samkväm mellan "mannarna".

I Skånska Dagbladet får man då och då se notisen från åldermanssammanträden i Östra Sallerups socken, Frosta härad, och likaså från fiskelägena vid Östersjön. (Brantevik m.fl.) där de ännu tycks fylla sin gamla uppgift.

Maj-sjungning i Åkarp.

Arbetaren Anders Persson, som är född i Åkarp 1859 och som 1881 deltog i den sista majsjungningen. Kan av majvisan, sådan den sjöngs i Åkarp, erinra sig begynnelse- och slutverserna:

Godafton om I hemma är
Maj är välkommen
Förlåtom oss, om vi väcker Er
Sommaren är så jyfflig för
ungdomen.

"Så tacka di for va di hadde fåd".
Godnatt och tack för vad vi fått
för gåvan den var god och flott (!)

En ann har bårra vad me en gång å sjonged, å de va den siste gången vi sjong maj. Där kom en 3-400 man ifrå Låmme å Alöv for å höra po, for di hadde jo fåd reda po ad vi skolle sjånga maj, å di fyllde me voss frå ställe te ställe. Vi hadde klari-nett te mosik å kulörta lyktor ifrå Dannemark.

Vi fick hela stora hackelse-kårra me ägg å brökågor å ost å lammakyd. Vi hålt gilled där himma te vårt. /Gillet brukade eljest hållas om pingsten./

Fastlagsfirandeti Åkarp.

Så stack vi pröjsen å to ringa te fastelånn, de gjorde vi inú en tid därettor. Di klädde ud hästana me kransa om halsen å små fanor i hoestolana. Vi re i en ronning po Ola Jyns plan, å to ringana me florettor, di hängde po staga.

71

Men ingen ad di fondera po å ta ringa, så hadde di en flaska i en tynna. Så skolle di slå den tynnan itu. Ja min far tala om ad di hadde en katt i tynnan po hans tid, men de ble forbjuded sin, å så hadde di en flaska i stället.

De va en gång når di hadde katt, så levde han inú når han for ud å tynnan. Så ble katten rädd å satte si oppe po en möllevinge å där konne di ente ta han.

Anm. "Sticka pröjsen var en lek, som på 1870-talet kom ifrån Danmark till Väst-Skåne. Den efterträdde då det gamla fastslagsnöjet att slå katten ur tunnan. "Pröjsastickning" är en slags ryttnarlek.

72

Anders Persson omtalar att man på senare tiden hade en flaska i tunnan i st.f. en katt. Hans far, Per Andersson

(1810-1890) kunde minnas den tiden då de hade en katt. På vissa orter hade man katt ännu längre. I J.E.Rietz' dialekt-lexikon (1867) finnes under art. katt uppgiften: "Slå katten ur tönnan", en ännu i Södra Skåne bruklig barbarisk lek under fastlagstiden.

- När leken för sista gången utfördes i Burlövs socken, på 1890-talet, hade man också en levande katt på det gamla viset. Detta var dock endast ett tillfälligt återupplivande av den gamla leken.